

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 9^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 2006

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Πρώιμα επαναστατικά γεγονότα στην περιοχή της Κατσάνας, υπό του Ακαδημαϊκού κ. Έπαμεινώνδα Σπηλιωτοπούλου*.

Ἡ ἀνακοίνωσή μου στηρίζεται σὲ γνωστὲς ἱστορικὲς πηγές, ὅπως εἶναι π.χ. τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Φωτάκου καὶ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ἀλλὰ καὶ σὲ στοιχεῖα ποὺ δημοσιεύθηκαν πρόσφατα, ὅπως τὰ πιστοποιητικὰ γιὰ τὴ δράση ἀγωνιστῶν, τὰ ὁποῖα ἐκδόθηκαν τὸ 1846.

Α' Ἡ περιοχή

Μεταξὺ τῶν ὄρεινῶν ὄγκων τοῦ Παναχαϊκοῦ καὶ τῆς Ζήρειας, στὴ βόρεια Πελοπόννησο, βρίσκεται ὁ ὄρεινός ὄγκος τῶν Ἄροανίων (γνωστός ὡς Χελμός), ἡ ψηλὴ κορυφὴ τοῦ ὁποίου φθάνει τὰ 2.318 μέτρα. Στὶς βόρειες κλιτύς τοῦ Χελμοῦ εἶναι ἡ κωμόπολη τῶν Καλαβρύτων (ὕψόμετρο 600 μ.), ἡ ὁποία ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦταν ἔδρα Βοεβόδα, ποὺ πρὶν, καὶ κατὰ τὴν ἐπανάσταση, ἦταν ὁ Ἰμπραήμ Ἄρναούτογλους, ὁ ὁποῖος κατοικοῦσε σὲ ὄχυρό πύργο. Ἐπῆρχε δὲ καὶ μικρὴ φρουρὰ στρατωνισμένη σὲ δυὸ ἄλλους πύργους.

Στὶς νότιες κλιτύς τοῦ Χελμοῦ, σὲ ὕψόμετρο 1250 μέτρων, ἦταν τὸ χωριὸ Μάζι (ποὺ τὸ 1964 μετονομάστηκε σὲ Ἐλατόφυτο καὶ σήμερα κατοικεῖται μόνο τοὺς θερινοὺς μῆνες), σὲ μίᾳ λαγκαδιᾷ μὲ πυκνὸ δάσος ἐλάτων καὶ πολλὰς πηγές.

* ΕΡ. SPILIOTOPOULOS, *Événements révolutionnaires précurseurs dans la région de Katsana*.



Στους πρόποδες του Χελμού, προς την πλευρά του Μάζι, σε ύψόμετρο 800 μ., από τις ρίζες μεγάλων πλατάνων πηγάζει ο συνεχούς ροής Άροάνιος ποταμός, ο οποίος διατρέχει μία εύφορη κοιλάδα κυμαινόμενου πλάτους, που σχηματίζει διαδοχικά ύψώματα ύψους 800-1.100 μ. Ο Άροάνιος εκβάλλει στον ποταμό Λάδωνα. Η περιοχή ανήκει στην ευρύτερη περιοχή που λέγεται Κατσάνα, και σήμερα υπάγεται στον Δήμο Λευκασίου.

Η πρόσβαση στο Μάζι, μέχρι πρόσφατα, ήταν πολύ δυσχερής. Υπήρχε μία στενή ήμιονική οδός τεσσάρων χιλιομέτρων, μεγάλης κλίσης με διαδοχικές κορδέλλες, που είχε δημιουργηθεί στις βραχώδεις πλευρές ενός φαραγγιού. Υπήρχαν και δύο δύσβατα μονοπάτια που οδηγούσαν μέσα από πυκνό δάσος προς το χωριό Βάλτος (ανατολικά) και Σουδένα (βόρεια).

Πριν από την έναρξη του αγώνα της ανεξαρτησίας, υπολογίζεται ότι το Μάζι είχε 800-1.000 κατοίκους και σχολείο. Οι Μαζαίοι ήταν καλλιεργητές πολλών ποτιστικών αγρών στην κοιλάδα του Άροανίου και, κατά τη συνήθεια που επικρατούσε, είχαν κατασκευάσει πρόχειρες οικοδομές, τα γνωστά «Καλύβια», για την αποθήκευση καλλιεργητικών μέσων, την προσωρινή αποθήκευση έσοδειας και άλλων ειδών, αλλά, και ως πρόχειρα καταλύματα. Επίσης, είχαν αναπτύξει μεγάλη κτηνοτροφία, με κοπάδια από πρόβατα και κατσίκια. Στο χωριό είχαν δημιουργηθεί ισχυρές οικογένειες, όπως η πλέον εξέχουσα πλούσια οικογένεια των Παπαδαίων, τρία μέλη της οποίας ήταν όπλαρχηγοί, και η οικογένεια των Χονδρογιανναίων που ήταν περίφημοι κλέφτες. Υπήρχαν και άλλες ένοπλες ομάδες υπό τοπικούς καπεταναίους. Ο σπουδαιότερος καπετάνιος ήταν ο Ίωάννης Χονδρογιάννης, ο οποίος ίσως είχε μνηθεί στη Φιλική Έταιρεία. Οι τοπικοί αυτοί άρχηγοί ήταν σε άμεση επικοινωνία με τους προκρίτους της επαρχίας των Καλαβρύτων, Ζαΐμηδες, Πετιμεζαίους, Φωτῆτες και Χαραλάμπηδες, τις οδηγίες των οποίων ακολουθούσαν. Τούρκοι δὲν υπήρχαν στο Μάζι. Περιοδικά ἐπήγαινε ἐκεῖ ὁ Τούρκος εἰσπράκτορας γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν φόρων.

Η κύρια ήμιονική οδός, που συνέδεε τις άκτες του Κορινθιακού με την Τρίπολη, περνούσε από τὰ Καλάβρυτα καί, μετὰ τὰ ύψώματα τοῦ χωριοῦ Καστριά, διέτρεχε τὴν κοιλάδα τοῦ Άροανίου ποταμοῦ, τὸν ὁποῖο ἀκολουθοῦσε ἀπὸ τὴ δεξιὰ μεριά, καί μετὰ τὴ γέφυρα τοῦ Ἀμπήμαπαγα ἀπὸ τὴν ἀριστερή.

Β' Τὰ γεγονότα

Γιὰ τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα διαδραματίστηκαν κατὰ τὸ δεύτερο δεκαήμερο

τοῦ Μαρτίου τοῦ 1821, κρίσιμες εἶναι τέσσερις θέσεις τῆς κοιλάδας τοῦ Ἄροανίου: τὰ Μαζέϊκα Καλύβια (ὅπου σήμερα εἶναι ἡ κωμόπολη Κλειτορία), τὸ γεφύρι τοῦ Ἀμπήμπαγα, ἡ Φροζυλιὰ καὶ ἡ Χελωνοσπηλιὰ.

Γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἱστορικῆς σημασίας τῶν γεγονότων ποὺ διαδραματίστηκαν κατὰ τὴν περίοδο αὐτή, πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω ὀρισμένα προηγούμενα σημαντικὰ γεγονότα.

Ὅπως εἶναι γνωστό, τὸ 3^ο δεκαήμερο τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1821, μετὰ τὴν ἀφίξη τοῦ Παπαφλέσσα, ἐγινε ἡ σύσκεψη τῆς Βοστίτσας, στὴν ὁποία ἔλαβαν μέρος οἱ ἔφοροι τῆς Ἀρχῆς ποὺ εἶχε ὀρίσει ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, οἱ ἐπίσκοποι Χριστιανουπόλεως καὶ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Νικόλαος Λόντος καὶ ὄλοι οἱ πρόκριτοι τῆς περιοχῆς τῶν Καλαβρύτων, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης.

Στὴν Τουρκικὴ Διοίκηση, στὴν Τρίπολη, εἶχαν ἀρχίσει νὰ φθάνουν πληροφορίες γιὰ τὶς σκέψεις κήρυξης ἐπανάστασης. Ὁ Μεχμέτ Χουρσίτ Πασάς, ποὺ εἶχε διορισθεῖ Διοικητὴς Πελοποννήσου (Μοριά Βάλεση), ἦταν ἐπικεφαλῆς τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ πολλὲς μονάδες τῆς Πελοποννήσου, ποὺ πολιορκοῦσαν τὸν Ἀλὴ Πασὰ στὰ Γιάννενα. Αὐτὸς διαβίβασε στὸν Καϊμακάμη, δηλαδὴ τὸν τοποτηρητὴ ποὺ εἶχε ἀφήσει στὴν Τρίπολη, δύο φερμάνια τοῦ Σουλτάνου, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔδιναν ἀπόλυτη ἐξουσία νὰ θανατώσει τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἐμπόρους ποὺ θὰ ἦταν ὑποπτοὶ κινήσεων γιὰ ἐπανάσταση.

Κατόπιν αὐτοῦ, ἀπὸ τὰ μέσα Φεβρουαρίου δόθηκαν διαταγὲς πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς προκρίτους νὰ μεταβοῦν στὴν Τρίπολη, δῆθεν γιὰ νὰ συσχεφθοῦν ἐπὶ σπουδαίων ζητημάτων τοῦ τόπου. Οἱ περισσότεροὶ συμμορφώθηκαν.

Δὲν ἐπῆγαν οἱ πρόκριτοι τῆς Βοστίτσας καὶ τῶν Καλαβρύτων, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός καὶ ὁ Κερνίκης Προκόπιος, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Καϊμακάμης ἔστειλε καὶ δευτέρη κλήση. Συγκεντρώθηκαν δὲ ὄλοι στὰ Καλάβρυτα γιὰ νὰ ἀποφασίσουν τελικῶς ἂν θὰ ὑπακούσουν. Καθυστεροῦσαν ὅμως τὴν ἀναχώρησή τους μὲ πρόφαση δῆθεν ἀσθένεια τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Τελικὰ ξεκίνησαν στὶς 9 Μαρτίου, συνοδευόμενοι ἀπὸ Τοῦρκο ἀξιωματικὸ καὶ μερικοὺς στρατιῶτες. Ὅταν ἔφθασαν στὰ Μαζέϊκα Καλύβια, ἀποφάσισαν νὰ διανυκτερεύσουν ἐκεῖ. Οἱ μὲν πρόκριτοι καὶ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός στὸ Χάνι τοῦ Μαζαίου γερο-Θανάση Δαφалиά, οἱ δὲ Τοῦρκοι σὲ διάφορα Καλύβια. Ὁ Δαφалиάς τοὺς παρέδωσε μία ἐπιστολὴ τοῦ Ἐπισκόπου Χριστιανουπόλεως, τὴν ὁποία τοῦ εἶχε φέρεи ἓνας Μαζαῖος συγγενὴς τοῦ Ἱεράρχη, μὲ τὴ συμβουλὴ νὰ μὴν πᾶνε

στήν Τρίπολη διότι θά φυλακιστούν όλοι. Κατόπιν αὐτοῦ ἔγινε σύσκεψη μέχρι ἀργά τῆ νύκτα καί ἀποφασίστηκε νά μὴ μεταθοῦν στήν Τρίπολη, ἀλλά νά ἐπιστρέψουν στήν Ἁγία Λαύρα ἀπὸ διαφορετικὸ δρομολόγιο.

Ἐπάρχουν δὲ δύο ἐκδοχὲς γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἀπόφασης αὐτῆς.

Κατὰ τὴ μία ἐκδοχή, δὲν ἔπρεπε νά δοθεῖ ἡ ἐντύπωση ἀνυπακοῆς, ἀλλὰ νά βρεθεῖ μία πρόφαση καθυστέρησης, καί γι' αὐτὸ χρησιμοποίησαν τὸ ἔξης τέχνασμα:

Ἐγράψαν ἓνα πλαστὸ γράμμα, δῆθεν ἀπευθυνόμενον πρὸς αὐτοὺς καί προερχόμενο ἀπὸ φίλο τους Τούρκο τῆς Τριπόλεως, ὁ ὁποῖος τοὺς συνεβούλευε ὅτι δὲν πρέπει νά πᾶνε στήν Τρίπολη «διότι ἀφεύκτως θανατώνεσθε ἂν ἐμβῆτε εἰς Τριπολιτσᾶν».

Τὴν πλαστὴ ἐπιστολὴ τὴν παρέδωσαν σὲ ἓναν ἔμπιστό τους μὲ τὴν ἐντολὴ νά τοὺς τὴν παραδώσει, ὅταν θά ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ Μαζέικα Καλύβια πρὸς Τρίπολη. Ἔτσι καί ἔγινε. Ὅταν ὁ ἀνθρωπὸς τους τοὺς παρέδωσε τὴν πλαστὴ ἐπιστολὴ, προσποιήθηκαν ὅτι ἐξεπλάγησαν γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς παγίδας ποὺ τοὺς εἶχε στηθεῖ, καί γνωστοποίησαν στοὺς Τούρκους συνοδοὺς τους ὅτι δὲν μποροῦν νά συνεχίσουν τὴν πορεία τους καί θά ἐπιστρέψουν στὰ Καλάβρυτα, προκειμένου νά σκεφθοῦν τί θά πράξουν. Κατόπιν αὐτοῦ, διέκοψαν τὴν πορεία τους πρὸς τὴν Τρίπολη καί ἐπῆγαν στήν Ἁγία Λαύρα. Ἐκεῖ συνέταξαν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Καϊμακάμη, ἐπικαλούμενοι τὸ περιεχόμενο τῆς πλαστῆς ἐπιστολῆς καί παραπονούμενοι γιὰτὶ ἤθελαν νά τοὺς βλάψουν, καί τὸν παρακαλοῦσαν ταυτοχρόνως νά τοὺς ἐπιτραπεῖ νά μείνουν στὶς Ἐπαρχίες τους. Ἐπίσης εἰδοποίησαν τὸν Βοεβόδα Καλαβρύτων γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς πλαστῆς ἐπιστολῆς, καί ὅτι ὕστερα ἀπ' αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατὸν νά μεταθοῦν στήν Τρίπολη, φοβούμενοι γιὰ τὴ ζωὴ τους. Προσπάθειες τοῦ Βοεβόδα νά τοὺς μεταπέσει ἀπέβησαν ἀκαρπες. Ὁ Π. Π. Γερμανός, μὲ πρόσχημα τὸ πανηγύρι ποὺ γινόταν κάθε χρόνο στήν Ἁγία Λαύρα στὶς 17 Μαρτίου, ἡμέρα ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἀλεξίου, παρέμεινε ἐκεῖ.

Τὴν ἄποψη αὐτὴ δέχεται ὁ Κόκκινος.

Ἡ προφορικὴ παράδοση τῆς περιοχῆς θέλει τὰ γεγονότα ὡς ἑξῆς:

Οἱ πρόκριτοι καί ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός σκέφθηκαν νά φύγουν γιὰ τὴν Ἁγία Λαύρα χωρὶς νά τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ Τούρκοι. Ὁ γερο-Δαφалиς τοὺς πρότεινε νά δέσουν κουρέλια στὰ πόδια τῶν ἀλόγων, γιὰ νά μὴν κάνουν θόρυβο μέχρι νά βγοῦν ἀπὸ τὰ Μαζέικα Καλύβια, καί τὴν ἄλλη μέρα θά ἔλεγε στοὺς Τούρκους ὅτι οἱ πρόκριτοι ξεκίνησαν μὲ τὴν αὐγὴ γιὰ τὴν Τρίπολη. Στὸν δρόμο θά ἔβαζε δικούς του ἀνθρώπους νά ἔρχονται δῆθεν ἀπὸ τὴν Τρίπολη, ποὺ θά βε-

βαίωναν τούς Τούρκους ὅτι μόλις συνάντησαν τούς προκρίτους. Ἔτσι καὶ ἔγινε, καὶ ἀπὸ τὰ Μαζεΐκα Καλύβια πῆγαν στὴν Ἁγία Λαύρα.

Στὶς 10 Μαρτίου στὴν Ἁγία Λαύρα, ἔγινε σύσκεψη στὴν ὁποία ἔλαβαν μέρος οἱ ἱεράρχες Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ὁ Κερνίκης Προκόπιος, ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης, ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας, ὁ Σωτήρης Θεοχαρόπουλος, ὁ Σωτήρης Χαραλάμπης, ὁ Παναγιώτης Φωτήλας, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος. Παρὰ τούς ἐνδοιασμούς ὀρισμένων, ἀποφασίστηκε τελικὰ νὰ κηρυχθεῖ ἡ ἐπανάσταση, καὶ ἀναχώρησαν γιὰ διάφορες περιοχὲς γιὰ στρατολογία ἀγωνιστῶν.

Οἱ Ἀσημάκης Ζαΐμης καὶ Ἀσημάκης Φωτήλας πῆγαν στὸ χωριὸ Κερπινή, βορείως τῶν Καλαβρύτων, ὅπου ἦταν καὶ ὁ Ἰωάννης Χονδρογιάννης.

Στὶς 15 Μαρτίου, τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ, ὁ Ἰωάννης Χονδρογιάννης ἀνέφερε στὸν Ἀσημάκη Ζαΐμη ὅτι, κατὰ τὶς πληροφορίες του, τὴν ἐπομένη ἐπρόκειτο νὰ φύγει ἀπὸ τὰ Καλαβρυτὰ γιὰ τὴν Τρίπολη ὁ εἰσπράκτορας τῶν φόρων Σεΐδης Λαλιώτης, καὶ ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του εἶναι ἔτοιμοι νὰ τὸν χτυπήσουν καὶ νὰ φέρουν τὰ χρήματα. Ὁ Ζαΐμης, ἀφοῦ ἔκανε τὸν σταυρό του, εἶπε «στὴν εὐχή μου παιδιά».

Μετὰ τὴν καθοριστικὴ ἔγκριση, ἀν ὄχι ἐντολή, ὅπως τὴ χαρακτηρίζει ὁ Κόκκινος, τοῦ Ζαΐμη, ὁ Χονδρογιάννης σκέφθηκε νὰ ὀργανώσει ἐνέδρα («χωσιά») στὴ θέση Χελωνοσπηλιά, ὅπου ἔφθασε μὲ τούς ἄνδρες του μετὰ ἀπὸ ὀλονύκτια πορεία. Πράγματι, ἡ θέση αὐτὴ ἦταν φύσει κατάλληλη γιὰ ἐνέδρα. Ἀπὸ τὴ μία μεριά τῆς κύριας ἡμιονικῆς ὁδοῦ ὑπάρχει ἓνας κατάφυτος λόφος, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶναι ὁ Ἀροάνιος ποταμός, ποῦ ἦταν φουσκωμένος ἀπὸ τὸ λιώσιμο τῶν χιονιῶν.

Μὲ τὸν Σεΐδη καὶ τὴν ἀκολουθία του πήγαινε στὴν Τρίπολη καὶ ὁ Νικόλαος Ταμπακόπουλος, τραπεζίτης καὶ τοκογλύφος, ὁ ὁποῖος κυρίως, ἀντὶ εἰσπράξεων εἶχε πάρει χρεωστικὰ ὁμόλογα, δηλαδὴ ἔντοκα γραμματίδια. Ὅταν ἔφθασαν στὴ θέση τῆς ἐνέδρας, ἡ ὁμάδα τοῦ Χονδρογιάννη ἄρχισε πυκνούς πυροβολισμούς. Σκοτώθηκε ἓνας Τούρκος, οἱ δὲ Σεΐδης, Ταμπακόπουλος καὶ οἱ ἄνδρες τῆς ἀκολουθίας του διασκορπίσθηκαν πρὸς διάφορες κατευθύνσεις ἐγκαταλείποντας τὰ ἔμφορτα ὑποζύγια, τὰ ὁποῖα ὁ Χονδρογιάννης ἔστειλε μὲ μικρὴ ἐνοπλη συνοδεία, ἀπὸ διαφορετικὸ δρομολόγιο στὴν Ἁγία Λαύρα, ὅπου ἦταν πάλι συγκεντρωμένοι οἱ ἱεράρχες καὶ οἱ πρόκριτοι.

Ὁ Βοεβόδας τῶν Καλαβρύτων Ἀρναούτογλους, μετὰ τὴν ἄρνηση τῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῶν προκρίτων νὰ ὑπακούσουν στὴ διαταγὴ μετάβασής τους στὴν Τρίπολη, ἀποφάσισε νὰ πάει ὁ ἴδιος ἐκεῖ γιὰ νὰ ἐνημερώσει τὸν Καϊμακάμη καὶ

νά πάρει οδηγίες. Έτσι, τή 17η Μαρτίου, αγνοώντας τὸ ἐπείσῳδιο τῆς Χελωνοσπηλιάς, ξεκίνησε γιὰ τὴν Τρίπολη. Ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἡμέρα ἔστειλε ἕνα Τοῦρκο ἀγγελιοφόρο γιὰ νὰ προαναγγεῖλει τὴν ἄφιξή του καὶ νὰ προετοιμάσει τὴ διαμονή του στὸ χωριὸ Δάρα, πὺ ἀνῆκε στὸ τσιφλίκι του καὶ βρίσκεται στὴ μέση περίπου τῆς ὁδοῦ Καλαβρύτων -Τριπόλεως, ὅπου εἶχε σκοπὸ νὰ διανυκτερεύσει. Τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἀρναούτογλους προηγείτο ὁ Καφετζῆς του καὶ μικρὴ ὁμάδα. Τίς προθέσεις τοῦ Ἀρναούτογλους πληροφορήθηκε ὁ ὄπλαρχηγὸς Σωτήρης Παπαδαῖος, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς γνώριζε ὅτι ἐτοιμάζεται ἡ ἐνέδρα τῆς Χελωνοσπηλιάς, καὶ ἀποφάσισε νὰ ὀργανώσει ἄλλη ἐνέδρα στὴ θέση Φροξυλιά, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ ἦταν κατάλληλη. Ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τῆς Χελωνοσπηλιάς, στὴν ἀριστερὴ μεριά τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει κατάφυτος λόφος, καὶ στὴ δεξιὰ ὁ Ἀροάνιος, στίς ὄχθες τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχαν πολλὰ πλατάνια (γ' αὐτὸ ἡ θέση λέγεται καὶ Πλατανιά). Ὅταν ἔφθασε στὴν περιοχή τῆς ἐνέδρας ὁ ἀγγελιοφόρος τοῦ Ἀρναούτογλους, οἱ ἄνδρες τοῦ Παπαδαίου τὸν ἐφόνευσαν. Παρέμειναν ὅμως στίς θέσεις τους. Ἐκεῖ ἔφθασε καὶ ὁ Χονδρογιάννης ἀπὸ τὴ Χελωνοσπηλιά, ἀφοῦ ἄφησε μικρὸ ἀπόσπασμα στὴ θέση Δερβένι ἢ Πόλεμοι, 3 χιλιόμετρα νοτίως τῆς Χελωνοσπηλιάς πρὸς Τρίπολη, γιὰ νὰ παρατηρήσει τυχὸν κίνηση τουρκικῶν μονάδων ἀπὸ Τρίπολη πρὸς Καλάβρυτα. Ὅταν τὴν ἐπομένη, 17 Μαρτίου, ἐμφανίστηκε ἡ προπομπὴ τῆς συνοδείας τοῦ Ἀρναούτογλους, οἱ ὁμάδες Παπαδαίου-Χονδρογιάννη ἄνοιξαν πῦρ καὶ σκότωσαν τὸν Καφετζῆ. Οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι διέφυγαν πρὸς Καλάβρυτα, καὶ συνάντησαν τὸν ἐρχόμενο Ἀρναούτογλους, ὁ ὁποῖος μὲ ταχὺ ρυθμὸ ἐπέστρεψε στὰ Καλάβρυτα καὶ κλείστηκε στὸς πύργους του.

Στίς 18 Μαρτίου οἱ ὁμάδες Παπαδαίου-Χονδρογιάννη ὀργάνωσαν ἐνέδρα στὸ γεφύρι τοῦ Ἀμπήμπαγα. Τὸ γεφύρι αὐτὸ ἦταν ἤδη γνωστὸ καὶ ἀπὸ προηγούμενο σημαντικό γεγονός τῆς ἀντίστασης στὸν τουρκικὸ ζυγὸ. Ὁ Κωνσταντῆς Κολοκοτρώνης, ἀρχηγὸς σώματος κλεφτῶν, σὲ ἐνέδρα ἐφόνευσε τὸν διαβόητο Ἄλθανὸ Μπεκιάρη καὶ τοὺς ἄνδρες του. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, 18 Μαρτίου, ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Πάτρα διὰ Καλαβρύτων ὁ Τοῦρκος Σελιμμαγᾶς, κλειδοῦχος τοῦ Ναυπλίου, μὲ ἄλλους τρεῖς Τοῦρκους. Τοὺς ἐπιτέθηκαν καὶ τοὺς συνέλαβαν.

Στὴ συνέχεια, οἱ ὁμάδες αὐτές, ἐνισχυμένες καὶ μὲ ἄλλους ὄπλοφόρους ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, προχώρησαν πρὸς Καλάβρυτα, ὅπου ἐνώθηκαν μὲ τίς δυνάμεις πὺ εἶχαν συγκεντρωθεῖ ἐκεῖ. Μετὰ τὰ ἐπείσῳδια πὺ προανέφερα, οἱ Ἱεράρχες καὶ οἱ πρόκριτοι ἀποφάσισαν τὴν ἐπίθεση κατὰ τοῦ Βοεβόδα καὶ τῆς φρουρᾶς τῶν Καλαβρύτων, οἱ ὁποῖοι, ὕστερα ἀπὸ μικρῆς διάρκειας ἐπιθετικῆς πολιορκία τῶν ὀχυρῶν πύργων στὸς ὁποῖους εἶχαν καταφύγει, παραδόθηκαν στίς 21 Μαρτίου.

Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ἀμφισβητηθεῖ ὅτι τὰ ἐπεισόδια τῆς Χελωνοσπηλιάς, τῆς Φροξυλιάς καὶ τοῦ γεφυριοῦ τοῦ Ἀμπήμπαγα ἦταν μία προσχεδιασμένη καὶ ὀλοκληρωμένη πολεμικὴ ἐπιχείρηση μὲ τρεῖς φάσεις, ποὺ πραγματοποιήθηκε μὲ τὸν συντονισμό τῆς ομάδας τοῦ Χονδρογιάννη καὶ τῆς ομάδας τῶν Παπαδαίων.

Ἡ χρονικὴ διαδοχὴ τῶν γεγονότων κατὰ μῆκος τῆς κύριας ἡμιονικῆς ὁδοῦ ποὺ διέτρεχε τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄροανίου, εἶχε κύριο σκοπὸ τὴ διακοπὴ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν Καλαβρύτων μὲ τὴν Τρίπολη.

Παράλληλα μὲ τὰ γεγονότα στὴν κοιλάδα τοῦ Ἄροανίου ποταμοῦ, ἔλαβαν χώρα καὶ ἄλλα ἐπεισόδια στὴ γύρω περιοχὴ. Ἔτσι, στὴ θέσῃ Ἀγρίδι, τῆς περιοχῆς τῶν Σουδενῶν, οἱ ὀπλαρχηγοὶ Σολιώτης καὶ Κιλδῆς, κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Σωτήρη Χαραλάμπη, ἐφόνευσαν τρεῖς Τούρκους γραμματοφόρους ποὺ μετέφεραν ἔγγραφα τοῦ Καϊμακάμη στὸν Χουρσίτ. Ἐπίσης, στὴν περιοχὴ τοῦ Σοπωτοῦ, κατὰ διαταγὴ τοῦ Ἀσημάκη Φωτήλα, ἐφονεύθησαν δύο Τούρκοι σπαχῆδες (ἐνοικιαστὲς φόρων).

Στις 21 Μαρτίου, ἄρχισαν τὰ ἐνοπλα ἐπεισόδια στὴν Πάτρα, ποὺ ἐξελίχθηκαν στὴν πολιορκία τοῦ Φρουρίου, ὅπου εἶχαν καταφύγει οἱ Τούρκοι. Τὴν ἴδια περίοδο, ἄρχισε ἡ συγκρότηση τοῦ στρατοπέδου τῆς Μονῆς Ὀμπλοῦ.

Στις 22 Μαρτίου, ὁ Πετρόμπεης, γνωρίζοντας τὰ γεγονότα τῶν Καλαβρύτων, ἐκήρυξε τὴν ἐπανάσταση στὴ Μάνη, καὶ ἄρχισε νὰ συγκεντρώνει δυνάμεις γιὰ νὰ προσβάλλει τὴν Καλαμάτα, στὴν ὁποία μῆκε στίς 23 Μαρτίου.

Στις 25 Μαρτίου στὴν Πάτρα, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴ σημαία τῆς Ἐπανάστασης, καὶ οἱ Πατρινοί, Καλαβρυτινοὶ καὶ Βοσστισιῶτες πρόκριτοι συγκρότησαν τὸ Ἐπαναστατικὸ Διευθυντήριον καὶ ὑπέγραψαν τὴν ἐπαναστατικὴ διακήρυξιν ποὺ συνέταξε ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, τὴν ὁποία τὴν ἐπομένῃ ἐπέδωσαν στοὺς προξένους τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Ἔτσι, κατὰ τὸ δεκαπενθήμερον ἀπὸ 10 ἕως 25 Μαρτίου, ἄρχισε νὰ πνέει καὶ νὰ δυναμώνει μέχρι βαθμοῦ θύελλας ὁ ἐπαναστατικὸς ἄνεμος ποὺ παρέσυρε κάθε προηγούμενον δισταγμὸ. Ἡ φλόγα τῆς ἐπανάστασης εἶχε ἀνάψει καὶ ἐξαπλωνόταν μὲ ταχὺ ρυθμὸ σὲ ὅλη τὴν Πελοπόννησο.

Καθοριστικὸ ἐναρκτήριο στοιχεῖο ἦταν ἡ δραματικὴ ἀπόφαση τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τῶν προκρίτων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, τὴ νύκτα τῆς 9ης πρὸς τὴ 10η Μαρτίου, στὸ χάνι τοῦ Δαφалия στὰ Μαζέικα Καλύβια, νὰ μὴν ὑπακούσουν στὴ διαταγὴ τοῦ Καϊμακάμη νὰ πᾶνε στὴν Τρίπολη. Μὲ τὴν ἀνυπακοὴ αὐτὴ, διατυπώθηκε βούλησις ἀρνήσεως τῆς κυριαρχίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ποῦ, νομικά, συνιστᾷ ἐπανάσταση. Ἡ νομικὴ αὐτὴ ἐνέργεια, γιὰ νὰ

επιφέρει τις έννομες και πραγματικές συνέπειες, αναγκαίως έπρεπε να οδηγήσει στην κατάλυση τής Όθωμανικής έννομης τάξης και του συστήματος καταναγκασμού που έξασφάλιζε την επιβολή της. Αυτό μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με τον ένοπλο άγώνα για την έξουδετέρωση των τουρκικών ένόπλων δυνάμεων.

Οι ήγέτες που έλαβαν την άπόφαση για την άνυπακοή, προφανώς είχαν πλήρη επίγνωση τής σημασίας της και των συνεπειών τής άπόφασής τους, και άσφαλώς γι' αυτό την έλαβαν.

Ός έννασμα του πολειμικού άγώνα μπορεί να χαρακτηριστεί ή όργάνωση τής πολειμικής επιχείρησης που διεξήχθη στις 16, 17 και 18 Μαρτίου στην κοιλάδα του Άροανίου ποταμού, και κορυφώθηκε με την επίθεση κατά τής φρουράς των Καλαβρύτων, την έξουδετέρωσή της και την άπελευθέρωση τής πόλης.

Οι ήγέτες, οί καπεταναίοι και οί άνδρες των ομάδων, και στή συνέχεια των σωμάτων, που έλαβαν μέρος στις επιχειρήσεις αυτές, είχαν συνείδηση ότι οί ένέργειές τους ήταν ή άρχή για τον σκληρό, άδυσώπητο άγώνα, ό όποιος χρειαζόταν για την πραγματοποίηση του όράματος και του πόθου τής έλευθερίας, που αναγκαίως θά είχε την κόψη του σπαθιού την τρομερή και θά έβγαине από τά ιερά κόκαλα των ήρώων του άγώνα.

Ό Άκαδημαϊκός κ. **Μιχαήλ Σακελλαρίου** λαμβάνει τον λόγο και λέγει τά εξής:

Έν πρώτοις, παρατηρώ ότι ό άγαπητός κύριος συνάδελφος χειρίστηκε τό θέμα ως ιστορικός. Τόν χαιρετίζω λοιπόν, και από αύτής τής σκοπιάς συνάδελφο. Συνέδισε τά γεγονότα προσδίδοντας σ' αυτά νόημα τά τοποθέτησε, όχι μόνον επί του χάρτου, αλλά και στους πραγματικούς χώρους, όπου αυτά διαδραματίσθηκαν, έπεσήμανε δέ και εκείνο που άποτελέσε τή συνειδητή άπόφαση επαναστάσεως.

Οί άκροατές θά πρόσεξαν, βέβαια, πόσες φορές οί πρόκριτοι χειρίσθηκαν κρίσιμες καταστάσεις με προφανή έμπειρία. Επί του προκειμένου, επιτρέψατέ μου να παρατηρήσω ότι όντως, όχι μόνον οί συγκεκριμένοι πρόκριτοι τής Άχαΐας, αλλά και άλλοι στην Πελοπόννησο, είχαν μεγάλη πείρα χειρισμού κρίσεων. Αυτό τό γεγονός προέκυψε εκ τής μεγάλης άναπτύξεως τής ελληνικής τοπικής

αυτοδιοικήσεως στὴν Πελοπόννησο κατὰ τὶς δεκαετίες πού προηγήθηκαν τῆς ἐθνεγεροσύνης τοῦ 1821. Μόνη ἡ Πελοπόννησος εἶχε ἀναπτύξει θεσμοὺς αυτοδιοικήσεως τριῶν βαθμῶν, καὶ δὴ ἱκανοὺς νὰ ἀντιμετωπίζουν τὶς ὀθωμανικὲς ἀρχὲς ἀντιστοίχου ἐπιπέδου. Οἱ δημογεροντίες τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων, πόλεων καὶ κωμοπόλεων ἀντιμετώπιζαν τὶς ἀντίστοιχες κρατικὲς ἀρχὲς. Οἱ δημογέροντες ἀναδείκνυαν τοὺς προκρίτους πού συγκροτοῦσαν τὶς ἀρχὲς αυτοδιοικήσεως σὲ ἐπίπεδο ἐπαρχίας, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀντιμετώπιζαν τὶς ὀθωμανικὲς τῆς ἴδιας ἐπαρχίας. Οἱ ἐπαρχιακοὶ πρόκριτοι ἐξέλεγαν δυὸ μωρογιάννηδες καὶ δυὸ θεκίληδες. Οἱ πρῶτοι ἀντιμετώπιζαν τὸν βαλῆ (διοικητικὸ καὶ στρατιωτικὸ ἄρχοντα τῆς Πελοποννήσου), ἐνῶ οἱ δεύτεροι, ἐγκαθιστάμενοι μονίμως στὴν Κωνσταντινούπολη, ὑπεράσπιζαν τὰ συμφέροντα τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου ἐνώπιον τῆς Πύλης. Οἱ πηγές, ἐκτὸς τοῦ ὅτι συγκροτοῦν τὴν ὡς ἄνω εἰκόνα, παρέχουν πληροφορίες γιὰ συγκεκριμένες ἐπιτυχημένες ἐνέργειες μωρογιάννηδων καὶ θεκίληδων.

Ἐξ ἄλλου, χρειάζεται νὰ διευκρινίσω ὅτι ὁ σπαχῆς ἦταν δευτερευόντως εἰσπράκτωρ φόρων. Πρωτίστως λέγονταν σπαχῆδες οἱ Ὀθωμανοὶ κάτοχοι τιμαρίων ἐνὸς κατωτέρου βαθμοῦ εἰσοδήματος. Οἱ κάτοχοι τιμαρίων μεσαίου βαθμοῦ εἰσοδήματος λέγονταν ἐλληνικὰ ζαΐμηδες. Τιμάρια ἀνώτερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα προσέδιδαν στὸν κάτοχό τους τὸν τίτλο τοῦ σαντζάκ-μπέη, πού ἦταν διοικητῆς σαντζακίου (ἐπαρχίας) καὶ στρατιωτικὸς ἡγέτης τῶν τοπικῶν δυνάμεων.

Μόλις ὀλοκληρώθηκε ἡ παρέμβαση τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μιχαὴλ Σακελλαρίου, ζήτησε τὸν λόγο ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Κωνσταντῖνος Δεσποτόπουλος καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς:

Συγχαίρω τὸν παλαιὸ μαθητὴ μου, ἀκαδημαϊκὸ Ἐπαμεινώνδα Σπηλιωτόπουλο, γιὰ τὴν ἐμπεριστατωμένη ἀνακοίνωσή του ἐπὶ θέματος σπουδαίου τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἶναι ἡ ἐναρξὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Συγχαίρω καὶ τὸν φίλο μου, ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ χρόνια μας, ἀκαδημαϊκὸ Μιχαὴλ Σακελλαρίου, γιὰ τὴν ἐμβριθέστατη παρέμβασή του. Ἡ διεύρυνση αὐτῆ τοῦ θέματος, μὲ παρακίνησε νὰ προσθέσω τὴν ἰδική μου γνώμη γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, τὴν ἐναρξὴ τῆς καὶ τὴν αἴσια λήξη τῆς, ἢ ἀκριβέστερα, τὴ γνώμη τοῦ ἀειμνήστου ἀδελφοῦ μου Ἀλεξάνδρου, σὲ προσωπικὴ μου κατ' αὐτοσχεδιασμὸ διατύπωση.

Ἡ σημερινὴ ἀνακοίνωση παρουσίασε μὲ ἀκρίβεια καὶ γεωγραφικὰ στηριγμένη τὴν ἐναρξὴ τῆς Ἐπαναστάσεως τὸν Μάρτιο 1821 στὴ βόρεια Πελοπόννησο.

Καί θυμούμαι από τὰ φοιτητικά μου χρόνια τὴν ἔριδα μεταξύ Καλαβρυτινῶν καὶ Μανιατῶν φοιτητῶν, καὶ ὄχι μόνο αὐτῶν, ὡς πρὸς τὸ ἂν ἡ ἔναρξη τῆς ἐπαναστάσεως ἐπιτελεσθῆκε στὴν περιοχή Καλαβρύτων ἢ στὴ νότιο Πελοπόννησο, δηλαδὴ ποιά τοπικὴ ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως, τῶν Καλαβρύτων ἢ τῆς Μάνης, εἶναι ἡ κύρια ἔναρξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀλλά, ὀφείλω νὰ τονίσω, εἶναι ματαιαί ἡ ἀλληλοαμφισβήτηση αὐτὴ καὶ ἡ διεκδίκηση ἐκατέρωθεν τοῦ ἱστορικοῦ προβαδίσματος. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ἄρχισε πρὶν ἀπὸ τὸν Μάρτιο καὶ ὄχι στὴν Πελοπόννησο, δηλαδὴ στὶς 22 Φεβρουαρίου 1821 στὴ Μολδοβλαχία, καὶ μὲ ἀπόφαση, ὄχι τῶν Πελοποννησίων προκρίτων, ἀλλὰ τοῦ Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντη, ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἡ θαυμαστὴ αὐτὴ, μυστικὴ, ἀπελευθερωτικὴ Ἐταιρεία, μετὰ προετοιμασία ἐπτὰ σχεδὸν ἐτῶν, καὶ τελικὰ ὁ ἀρχηγὸς τῆς, Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἔχουν τὴν τιμὴ καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ παράτολμο αὐτὸ ἐγχείρημα, παρ' ὀλίγον καταστροφικὸ τοῦ Ἔθνους.

Ἡ ἐπαναστατικὴ δράση τῶν περὶ τὸν Ὑψηλάντη Ἑλλήνων ὑπῆρξε πολὺμηνη, ἀλλὰ παρὰ τὸν ἥρωισμό καὶ τὴν αὐτοθυσίαν πολλῶν ἀγωνιστῶν, δὲν κατορθώθηκε νὰ τελεσφορήσει ἐπιτόπια. Παρὰ τὴν φαινόμενη ὄμως ἀποτυχία, συνέβαλε κατὰ πολὺ γιὰ τὴν ἐπιτυχημένη στὸν νότιο ἑλλαδικὸ χῶρο ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως, καθὼς λειτούργησε παραπλανητικὰ γιὰ τοὺς Τούρκους. Νόμισαν αὐτοί, ὅτι ὁ μικρὸς στρατὸς τοῦ Ὑψηλάντη ἀποτελοῦσε προπομπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, κινητοποιήσαν λοιπὸν μεγάλες στρατιωτικὲς δυνάμεις πρὸς τὴ Μολδοβλαχία καὶ γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὕτως ὥστε οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάτες στὴν Πελοπόννησο καὶ στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα νὰ ἔχουν ἐναντίον τους, ἀρχικὰ τουλάχιστον, μόνο τις ἐπιτόπιες Τουρκικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις, ἐλαττωμένες μάλιστα καὶ αὐτὲς ἀπὸ τὴν ἐπιχείρηση ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Μὲ τὴ συνδρομὴ λοιπὸν τῶν εὐνοϊκῶν αὐτῶν προϋποθέσεων, ἐδραιώθηκε ἡ ἐπανάσταση τοπικὰ στὴν Πελοπόννησο καὶ στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ σὲ πολλὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, μὲ χωριστὲς ἐξεγέρσεις, κλιμακούμενες ἀπὸ Μάρτιο ἕως Ἰούλιο 1821, ἐνῶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου, οἱ ἐπαναστατικὲς ἐξεγέρσεις ἀπέληξαν σὲ τραγωδίαι τοῦ ἐπιτόπιου πληθυσμοῦ.

Προπάντων ὄμως, ἡ ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχε αὐτόματο ἀποτέλεσμα νὰ περιέλθει σὲ κατὰσταση ὁμηρίας τὸ μέγιστο πλῆθος τῶν Ἑλλήνων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ μόλις ματαιώθηκε ἡ συνολικὴ ἐξόντωσή του, καθὼς ἀρνήθηκε νὰ ὑπογράψει τὸ σχετικὸ μὲ αὐτὴ διάταγμα τοῦ Σουλτάνου ὁ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων Χατζὶ Χαλίλ Ἐφέντης, ἐνισχυμένος ἀπὸ

τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο τὸν Ε' μετὴν ἀποκήρυξη τῆς ἐπαναστάσεως, ἀποφασισμένη μετὰ ὀλονύκτια ἐναγώνια διάσκεψη. Καὶ ἄς ὑπομνησθεῖ, ὅτι καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἄντρες θανατώθηκαν γιὰ τῆ, σωστικῆ τῶν Ἑλλήνων ἀμάχων, συμπεριφορά τους.

Ἐκινδύνευσε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, εὐθύς ἀπὸ τὴν ἐναρξή της, νὰ κατασταλεῖ μετὴν ἐπέμβαση τῶν συνασπισμένων Μεγάλων Κρατῶν, στὴν Ἰερή, λεγόμενῃ, Συμμαχία. Καὶ μόλις ἀποτράπηκε ἡ ἐχθρική ἐπέμβασή τους, μετὸς ἐπιδέξιους διπλωματικούς χειρισμούς, στὸ Λάυμπαχ, τοῦ Καποδίστρια ὡς Ὑπουργοῦ καὶ κυρίου συμβούλου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθεῖ ὅτι ἐπιτεύχθηκε τελικὰ ἡ αἴσια ἐκβάση τῆς ἐπαναστάσεως μετὴν ἀποφασιστικὴ ἐπέμβαση Ρωσσίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Παρὰ τὶς ἀρχικὰς ἐπιτυχίες, παρὰ τὶς ἥρωικὰς πράξεις, παρὰ τὴν καρτερίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὶς τεράστιες θυσίας του, μόνο μετὴν στρατιωτικὴ ἐπέμβαση καὶ διπλωματικὴ ἐπιβολὴ τῶν Μεγάλων αὐτῶν Δυνάμεων, ὑποκινουμένων καὶ ἀπὸ τὸ ἡθικὰ ἐξοχο διεθνὲς κίνημα τοῦ φιλελληνισμοῦ κατορθώθηκε νὰ τερματισθεῖ αἴσια ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, μετὴν ἴδρυση τοῦ, μικροῦ ἔστω, ἀνεξάρτητου ἑλληνικοῦ κράτους. Συνέβη τὸ μέγα ἱστορικὸ αὐτὸ παράδοξο γεγονός: Οἱ μεγάλες τῆς Εὐρώπης ἐπικράτειες, συνασπισμένες γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν ἐπαναστάσεων, νὰ ἐπέμβουν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὲρ μιᾶς ἐπαναστάσεως. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου τὸ 1827 καὶ ἡ προέλαση τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ ἕως τῆ Θράκη τὸ 1829, τιμοῦν τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ φιλελληνισμὸς, γέννημα προπάντων εὐλάβειας πρὸς τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ συμπάθειας πρὸς τὸν ἀγωνιζόμενον ἥρωικὰ ἑλληνικὸν λαόν, χαρίζει ἡθικὸν φέγγος στὴν τρίτη δεκαετία τοῦ δέκατου ἑνατου αἰῶνα.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γρηγόριος Σκαλκέας ἀναφέρεται στὰ γεγονότα τῆς ἐπίσημης κήρυξης τῆς Ἐπαναστάσεως στίς 17 Μαρτίου 1821 στὴν Ἀρεόπολη, πρωτεύουσα τοῦ Δήμου Οἰτύλου. Κατ' αὐτὸν, τὰ ὅσα εἶπε ὁ κ. Σπηλιωτόπουλος δὲν ἀναιροῦν τὰ γεγονότα τῆς Μάνης, τὰ ὅποια προηγήθηκαν ἐκεῖνων ποὺ ἐκτέθησαν ἀπὸ τοὺς προλαλήσαντες.

R É S U M É

Événements révolutionnaires précurseurs dans la région de Katsana

La région de Katsana est une zone montagneuse entourant la rivière Aroaneios, dont la source jaillit d'un platane à 800 m d'altitude, au pied du mont Helmos (alt. 2.318 m), sur son flanc sud-ouest. À 500 m environ au-dessus des sources de l'Aroaneios est perché le village de Mazi qui, durant la période 1800-1821, comptait entre 800 et 1.000 âmes. De l'autre côté, sur le versant nord-ouest de l'Helmos, s'étend la bourgade de Kalavryta, qui était alors le siège du voïvode (gouverneur) turc de la région et de sa petite garnison. Le principal chemin muletier reliant le rivage septentrional du Péloponnèse à Tripolis, résidence du gouverneur du Péloponnèse, passait par Kalavryta et suivait l'Aroaneios.

Les habitants de Mazi cultivaient des champs dans la vallée de l'Aroaneios et y avaient construit des chaumières de fortune, dites *Mazeïka Kalyvia*; il s'y trouvait également une auberge.

En janvier 1821 s'étaient tenues plusieurs rencontres entre des membres de la Société des Amis, des notables et des chefs armés, et les Turcs avaient eu vent de préparatifs insurrectionnels. C'est pourquoi ils convoquèrent tous les notables et les évêques du Péloponnèse à Tripolis et les y consignèrent. Mais les notables de la région de Kalavryta et de Vostitsa et les évêques de Palaiai Patrai, Germanos, et de Triki, réunis à Kalavryta au début du mois de mars, décidèrent de ne pas se rendre à Tripolis, invoquant divers prétextes.

Le 9 mars, le voïvode de Kalavryta leur intima l'ordre de prendre la route de Tripolis, sous escorte militaire.

Il était prévu qu'ils fassent étape le soir aux *Mazeïka Kalyvia*.

Pendant la nuit, au cours d'une réunion dramatique, il résolurent de ne pas obéir à l'ordre de se rendre à Tripolis, pleinement conscients des conséquences de cette décision. Ce fut là le premier refus face au pouvoir turc. Il fut suivi des opérations combinées suivantes.

Le 15 mars 1821, le bruit courut que le percepteur turc quitterait Kalavryta pour Tripolis. Assimakis Zaïmis, notable de Kalavryta, donna son assentiment à la proposition de Hondroyannis, chef d'une bande armée natif

de Mazi, de tendre une embuscade au lieu dit Chelonospilia, sur les berges de l'Aroaneios.

C'est ainsi que l'attaque du convoi d'argent eut lieu le 16 mars. Le percepteur en réchappa, mais les mules et le butin furent emmenés au monastère d'Agia Lavra, où les notables et l'évêque de Palaiai Patrai, Germanos, se réunirent à nouveau.

Le 16 mars, le voïvode de Kalavryta décida de se rendre à Tripolis pour informer les autorités des événements. La bande armée de Papadaïas, lui aussi originaire de Mazi, monta une autre embuscade au lieu dit Froxyliia, en amont de Chelonospilia, et tua un messager du voïvode.

Le 17 mars, ce groupe, auquel vint s'adjoindre celui de Hondroyannis, attaqua au même endroit l'escorte du voïvode. Celui-ci regagna Kalavryta et s'enferma dans sa tour.

Le 18 mars, au pont d'Ambimbaga, sur l'Aroaneios, ces groupes armés attaquèrent et firent prisonnier un haut fonctionnaire turc, puis marchèrent sur Kalavryta où s'étaient rassemblés d'autres bandes armées. Ils attaquèrent les tours du voïvode et sa garnison, qui se rendirent le 21 mars.
